

Bruggenbouwer tegen wil en dank

Turkije: achilleshiel van het Duitse voorzitterschap?

Achtergrond - 10 januari 2007

(8 januari 2007) 'Turkije' wordt ongetwijfeld het zwaarste dossier van het Duitse EU-voorzitterschap. Merkel zal al haar talenten als bruggenbouwer moeten aanwenden om Turkije binnen boord te houden - of ze nu wil of niet. Jeroen Bult analyseert.

'Duitsland kent zijn mogelijkheden, maar ook zijn grenzen'. Deze relativerende woorden sprak kanselier Merkel op 14 december in de Bondsdag, kort voordat zij zou afreizen naar de Europese top in Brussel. Het was Merkel niet ontgaan dat de verwachtingen van het Duitse EU-voorzitterschap - het onderwerp van haar redevoering - bijzonder hooggespannen zijn, zowel in de EU als in Duitsland zelf. Volgens velen is de kanselier de enige persoon die in staat mag worden geacht de door het Franse en Nederlandse electoraat weggestemde Europese Grondwet nieuw leven in te blazen, te meer omdat zij de reputatie geniet een bruggenbouwer - tussen Oost en West, tussen klein en groot, tussen eurocentrisch en Atlantisch georiënteerd - binnen Europa te zijn.

Uiterlijk in juni wil Merkel de meningen van de lidstaten over de toekomst van de *verdieping* van de Europese integratie hebben geïnventariseerd. Echter, de kwestie van de *verbreding* van de EU zal niet minder diplomatieke stuurmanskunst van de nieuwe voorzitter vergen. De door Merkel gebezigde term 'grenzen' duikt namelijk ook op in een discussie die immer meer verdeeldheid lijkt te zaaien binnen de Unie: waar eindigt Europa, geografisch gezien? Met andere woorden: welke landen komen in de toekomst voor toetreding in aanmerking? Dat Kroatië, lid van de 'Habsburgse familie', ooit mag aanschuiven staat zo onderhand wel buiten kijf, maar geldt dat ook voor een ex-Sovjet-republiek als Georgië?

Opgeschort

Binnen dit schier eindeloze debat neemt Turkije een bijzondere positie in. De toetredingsonderhandelingen met Ankara zijn in december 2005 weliswaar van start gegaan, maar de opname van een islamitisch land in de EU-gelederen roept in toenemende mate verzet op onder de inwoners van de huidige lidstaten. De onderhandelingen zelf zijn tot nog toe verre van vlekkeloos verlopen - op acht punten zijn ze inmiddels opgeschort. Kanselier Merkel zal, meer dan de Finse premier Vanhanen, haar voorganger als EU-voorzitter, problemen ondervinden bij het forceren van een oplossing. Hier zijn drie redenen voor.

Allereerst is daar de complexiteit van het dossier zelf en alles wat ermee verband houdt. Men denke aan het Cyprus-vraagstuk - Turkije erkent als enige land ter wereld de Turkse Republiek Noord-Cyprus en weigert schepen en vliegtuigen uit (Grieks-)Cyprus toe te laten - en de kwestie van de Armeense genocide. In 2007 zullen er parlementsverkiezingen plaatsvinden in Turkije, waardoor premier Erdogan, of welke politicus dan ook, niet geneigd zal zijn concessies te doen.

Ten tweede zijn de EU-landen nog altijd diep verdeeld over de gesprekken met Turkije. Frankrijk en Oostenrijk zouden deze het liefst per ommekeer stoppen, terwijl Groot-Brittannië en de meeste nieuwe lidstaten de Turkse toetreding blijven steunen. Nu kan kanselier Merkel inderdaad een poging wagen te bemiddelen tussen beide kampen, ware het niet dat Duitsland sinds haar aantreden als regeringsleider in oktober 2005 zelf een koerswijziging in zijn Turkije-politiek heeft doorgevoerd. Onderschreven kanselier Schröder en zijn minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer de Turkse EU-aspiraties vol overgave - ook om het Duitse electoraat van Turkse origine te bekoren - onder Merkel stelt Berlijn zich een stuk terughoudender op. Interessant is dat Frankrijk een soortgelijke ontwikkeling heeft doorgemaakt. President Chirac viel Schröder altijd bij in diens gepassioneerde pleidooien ten behoeve van de Turkse zaak, maar lijkt na het Franse *non* tegen de Grondwet (mei 2005) de ene na de andere barrière op te werpen voor de Turken.

Aldus komen we bij het derde punt. Merkel, de CDU en de Beierse zusterpartij CSU zijn altijd fel gekant geweest tegen toetreding van Turkije tot de EU, die zij - evenals veel geestverwante politici in Europa - beschouwen als een christelijk bastion. Merkels leermeester Helmut Kohl initieerde reeds in maart 1997 een verklaring, waarin zes Europese christendemocratische partijen een Turks EU-lidmaatschap resoluut van de hand wezen. Kohl vreesde dat toetreding van Turkije de verdieping van de integratie zou verlammen en de EU in een verwaterde vrijhandelszone zou doen veranderen - precies de reden waarom Britse politici als Blair, en voor hem Thatcher, vóór Turkije pleiten.

Geprivilegeerd partnerschap

Sinds zij in april 2000 het CDU-voorzitterschap heeft overgenomen, is Merkel nimmer werkelijk van deze lijn afgeweken, daarin aangemoedigd door haar rivaal, de Beierse premier Stoiber. Enige voorbeelden. Kort na Merkels aantreden als partijleider presenteerde de CDU/CSU een *Thesenpapier* dat de volgende stelling bevatte: 'De EU dient haar uitbreiding op basis van gedeelde waarden en historische ervaringen vorm te geven'. Merkel begon in september 2004 een lobby onder haar Europese collega's van christen-democratische huize voor het concept van een 'geprivilegeerd partnerschap' voor Turkije (in augustus 2005 stuurde zij

een brief van soortgelijke strekking rond).

Dit inspireerde Michael Glos, fractievoorzitter van de CSU in de Beierse *Landtag* (inmiddels dient hij als minister van Economische Zaken in de regering-Merkel), om een heuse handtekeningactie tegen Turkije te beginnen. Merkel trok haar steun voor Glos' plan in, omdat CDU-baronnen als Christian Wulff en Jürgen Rüttgers het naar ordinair populisme vonden rieken. De Turkse premier Erdogan verweet de CDU/CSU prompt het onderwerp voor binnenlandspolitieke doeleinden te willen exploiteren. In een hevig debat over Turkije in de Bondsdag in december 2004 sprak Merkel zich opnieuw tegen Turkije uit, ditmaal refererend aan de mensenrechtensituatie in het land en de kwestie Cyprus.

Ankara en zijn engelbewaarders

De vorming van de *Grosse Koalition* na de verkiezingen in 2005 behelsde het sluiten van een wapenstilstand tussen CDU/CSU en SPD, zoals *Der Spiegel* het onlangs formuleerde. De SPD is de pro-Turkse koers van Schröder altijd trouw gebleven, zij het dat dissidenten als oud-kanselier Helmut Schmidt lijnrecht tegenover deze koers staan. Het netto-resultaat is natuurlijk wel minder enthousiasme dan onder Schröder en Fischer het geval was. SPD-minister van Buitenlandse Zaken Steinmeier ziet nauwlettend toe op de naleving van het 'bestand'. Sinds ze haar intrek in het *Kanzleramt* heeft genomen, heeft Merkel haar toon zeker gematigd (hoewel met name de CSU blijft tegensputteren), maar haar diepgewortelde scepsis is geenszins verdwenen. Begin december liet de kanselier doorschemeren Turkije strenge voorwaarden voor een volledige hervatting van de toetredingsonderhandelingen te willen opleggen.

De uitspraken die Merkel en haar CDU/CSU-companen de afgelopen jaren hebben gedaan en de activiteiten die zij aan de dag hebben gelegd, zijn Ankara en zijn engelbewaarders in de EU, Londen voorop, beslist niet ontgaan. Wellicht boekt Merkel de komende maanden vooruitgang met betrekking tot de Europese Grondwet, maar wat betreft het Turkije-dossier zal niet iedereen een rol als *Ehrliche Macherin* even geloofwaardig vinden.

Jeroen Bult is verbonden aan het Institute of International & Social Studies in Tallinn.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/3565/bruggenbouwer-tegen-wil-en-dank>